

HOTĂRÂREA CURȚII
din 12 septembrie 2000*

Pavel Pavlov și alții
împotriva
Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Kantongerecht te Nijmegen)

„Afiliere obligatorie la un fond de pensii ocupaționale – Compatibilitate cu regulile de concurență – Calificare drept întreprindere a unui fond de pensii ocupaționale”

În cauzele conexe C-180/98–C-184/98,

având ca obiect cereri adresate Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE (devenit articolul 234 CE), de Kantongerecht te Nijmegen (Țările de Jos), de pronunțare, în litigiile pendinte în fața acestei instanțe între

Pavel **Pavlov** și alții

și

Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 85, 86 și 90 din Tratatul CE (devenite articolele 81 CE, 82 CE și 86 CE),

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, J. C. Moitinho de Almeida (raportor), D. A. O. Edward, L. Sevón și R. Schintgen, președinți de cameră, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J.-P. Puissochet și M. Wathelet, judecători,

avocat general: domnul F. G. Jacobs,
grefier: doamna D. Louterman-Hubeau, administrator principal,

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

- pentru Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten, de E. H. Pijnacker Hordijk, avocat în Baroul din Bruxelles și C. J. J. C. van Nispen, avocat în Baroul din Haga,

- pentru guvernul olandez, de domnul M. A. Fierstra, șef al Serviciului de drept european din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent,

- pentru guvernul elen, de domnul V. Kyriazopoulos, reprezentant juridic al Consiliului juridic al statului, și de doamna G. Alexaki, avocat în cadrul Serviciului special de contencios comunitar din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: olandeza.

- pentru guvernul francez, de doamna K. Rispal-Bellanger, director adjunct al Direcției juridice a Ministerului Afacerilor Externe, și de către domnul C. Chavance, consilier de politică externă în cadrul aceleiași direcții, în calitate de agenți,

- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii W. Wils și H. van Vliet, membri ai Serviciului juridic, în calitate de agenți,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale prezentate de Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten, de guvernul olandez, de guvernul elen și de Comisie în ședința din 11 ianuarie 2000,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 23 martie 2000,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin cinci ordonanțe din 8 mai 1998, primite la Curte la 15 mai 1998, Kantongerecht te Nijmegen a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CE (devenit articolul 234 CE), trei întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 85, 86 și 90 din Tratatul CE (devenite articolele 81 CE, 82 CE și 86 CE).

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul a cinci litigii între, pe de o parte, medici specialiști, domnii Pavlov, Van der Schaaf, Kooyman, Weber și Slappendel (în continuare „domnul Pavlov și alții”) și, pe de altă parte, Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten (Fondul de pensii al medicilor specialiști, denumit în continuare „Fondul”), cu privire la refuzul domnului Pavlov și al altora de a-și achita contribuțiile către Fond, pe motiv, în special, că afilierea obligatorie la acesta, în temeiul căreia li se impută contribuțiile menționate, ar fi contrară articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

Legislația națională

3 Sistemul de pensii olandez are la bază trei piloni.

4 Primul este constituit de o pensie de bază legală, acordată de stat în conformitate cu Algemene Ouderdomswet (Legea de instituire a unui sistem general de pensii pentru limită de vârstă) și cu Algemene Nabestaandenwet (Legea generală privind asigurarea urmașilor). Acest sistem legal obligatoriu conferă fiecărui membru al populației dreptul la o pensie, de altfel redusă, independent de salariul efectiv primit anterior și calculat pe baza salariului minim legal.

5 Al doilea pilon cuprinde pensiile suplimentare oferite pentru o activitate profesională, salariată sau independentă, care, în majoritatea cazurilor, vin în completarea pensiei de bază. Aceste pensii suplimentare sunt în general gestionate în cadrul unor sisteme colective care se aplică unui sector al economiei, unei profesii sau lucrătorilor unei întreprinderi de fondurile de pensii la care afilierea a fost declarată obligatorie, *inter alia*, precum în acțiunile principale, în temeiul Wet van 29 juni 1972 betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling (Legea olandeză din 29 iunie 1972 privind afilierea obligatorie la o schemă de pensii ocupaționale, denumită în continuare „BprW”).

6 Al treilea pilon cuprinde contractele individuale de asigurări pentru pensie sau de asigurări de viață care pot fi încheiate în mod voluntar.

7 Potrivit articolului 1 alineatul (1) litera (b) din BprW, un membru al unei profesii este o persoană fizică care exercită, într-un anumit sector profesional, profesia care corespunde respectivului sector profesional.

8 Articolul 2 alineatul (1) din BprW prevede că Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid [ministrul afacerilor sociale și al ocupării forței de muncă] poate, la cererea uneia sau mai multor organizații profesionale pe care le consideră suficient de reprezentative pentru profesia în cauză, să declare obligatorie afilierea la o schemă de pensii ocupaționale, instituită de membri ai profesiei respective pentru toți membrii profesiei sau pentru anumite categorii de membri ai acesteia. Cererea adresată ministrului de către o organizație profesională trebuie să fi fost publicată în prealabil, iar terții interesați își pot face cunoscută opinia. Înainte de a lua o decizie, ministrul poate consulta Sociaal-Economische Raad (Consiliul economic și social) și Verzekeringskamer (Camera de supraveghere a asigurărilor).

9 Potrivit articolului 2 alineatul (2) din BprW, o schemă de pensii ocupaționale poate lua una dintre următoarele trei forme:

a) constituirea unui fond de pensii ocupaționale, care acționează ca organ executiv unic al acestei scheme;

b) obligația, pentru reprezentanții profesiei în cauză, de a respecta schema de pensii ocupaționale prin intermediul contractelor individuale de asigurare care trebuie încheiate, la libera alegere a participantului, cu fondul de pensii ocupaționale menționat la litera (a), în măsura în care schema de pensii ocupaționale oferă această posibilitate, sau cu un asigurător, titularul licenței cerute;

c) un sistem de pensii din care o parte corespunde formei descrise la litera (a), iar cealaltă parte celei descrise la litera (b).

10 Articolul 2 alineatul (3) din BprW prevede că, pentru ca o organizație profesională să poată solicita ca afilierea la schema de pensii ocupaționale, instituită de aceasta, să devină obligatorie, organizația respectivă trebuie să instituie o persoană juridică pentru a acționa

a) fie în calitate de fond de pensii, care pune în aplicare sistemul de pensii,

b) fie în calitate de organism de supraveghere, care garantează că reprezentanții profesiei în cauză respectă obligația de se asigura în conformitate cu articolul 2 alineatul (2) litera (b) din BprW,

c) fie, parțial, în calitate de fond de pensii și, parțial, în calitate de organism de supraveghere.

11 În conformitate cu articolul 2 alineatul (4) din BprW, caracterul obligatoriu al sistemului atrage obligația, pentru cei cărora li se aplică, de a respecta dispozițiile adoptate în privința lor prin statutul și reglementările persoanei juridice.

12 Articolul 2 alineatul (6) din BprW conferă ministrului competent capacitatea de a elimina afilierea obligatorie. Articolul 2 alineatul (7) prevede că afilierea obligatorie încetează dacă se aduc modificări bazei financiare sau statutului și reglementărilor persoanei juridice, cu

excepția cazului în care ministrul a declarat că nu avea obiecții împotriva modificărilor. Înainte de a lua o decizie, ministrul poate consulta Consiliul economic și social și Camera de supraveghere a asigurărilor.

13 Articolul 5 alineatul (1) din BprW prevede că ministrul nu aprobă cererea introductivă pentru afilierea obligatorie dacă nu se întrunește un anumit număr de condiții. Astfel, membrii profesiei trebuie să fi fost puși la curent cu privire la intenția organizației profesionale de a solicita o decizie care să declare obligatorie afilierea, sistemul trebuie să dispună de o bază financiară a cărei soliditate este stabilită printr-o notă actuarială motivată, iar statutele și reglementările fondului de pensii trebuie să răspundă prevederilor enunțate în BprW și să garanteze suficient interesele membrilor și ale celorlalte persoane implicate.

14 Articolul 8 alineatul (1) din BprW prevede că statutul și reglementările persoanei juridice includ dispoziții care se referă, în special, la definirea profesiei căreia i se aplică sistemul de pensii, la administrarea persoanei juridice, la drepturile și obligațiile membrilor, precum și la atitudinea care trebuie adoptată în ceea ce privește persoanele care au rezerve de ordin moral față de orice formă de asigurare.

15 Potrivit articolului 8 alineatul (2) din BprW, o serie de elemente suplimentare trebuie prevăzută de statutul și reglementările persoanei juridice care acționează în calitate de fond de pensii care administrează sistemul de pensii. Aceste elemente vizează, în special, structura veniturilor și plasamentele fondului.

16 Articolul 8 alineatul (3) din BprW abilitază ministrul competent să adopte directive privind punctele enumerate în primele două alineate. Ministrul a adoptat astfel directive privind atitudinea care trebuie adoptată în privința persoanelor cu rezerve de ordin moral împotriva asigurării. Aceste persoane pot fi scutite de la afilierea la o schemă de pensii ocupaționale dacă pot demonstra că nu au recurs la nicio formă de asigurare.

17 Articolele 9 și 10 din BprW stabilesc modul în care un fond de pensii ocupaționale trebuie să administreze fondurile colectate. Potrivit articolului 9, fondul de pensii trebuie, în principiu, să transfere sau să reasigure riscurile legate de obligațiile de pensie prin încheierea unor contracte cu societățile de asigurări. Cu toate acestea, în conformitate cu articolul 10 din BprW, un fond poate, în mod excepțional, să gestioneze și să plaseze, pe riscul propriu, capitalurile colectate dacă a prezentat autorităților de supraveghere un plan de gestiune și o notă actuarială explicând modul în care își propune să administreze riscul financiar și actuarial. În plus, planul menționat trebuie aprobat de Camera de supraveghere a asigurărilor.

18 Articolul 12 din BprW adaugă că bilanțul unui fond care își asigură administrarea trebuie să arate că activele sale sunt suficiente pentru a acoperi obligațiile de pensie pe care le-a contractat. În conformitate cu articolul 9 alineatele (2) și (3) și articolul 10 alineatul (2) din BprW, fondul de pensii ocupaționale este obligat să prezinte Camerei de supraveghere a asigurărilor, la intervale regulate, rapoarte care să reflecte în întregime situația sa financiară și care să arate că respectă prevederile legale. Camera de supraveghere a asigurărilor își exercită misiunea de supraveghere a fondului bazându-se pe rapoartele menționate.

19 Articolul 26 din BprW precizează că, în cazuri speciale, ministrul afacerilor sociale și al ocupării forței de muncă poate acorda o derogare de la anumite dispoziții ale BprW. Acesta poate acorda, în special, o dispensă de la afilierea obligatorie pentru o perioadă determinată sau nedeterminată, în mod necondiționat sau în anumite condiții.

20 Din răspunsul guvernului olandez la întrebările scrise ale Curții rezultă că ministrul nu poate acorda o dispensă de la afilierea obligatorie decât în cazuri specifice în care o aplicare sistematică a BprW ar conduce la un prejudiciu disproporționat în privința intereselor individuale, fără ca fondul în cauză să fi prevăzut dispoziții pentru a evita astfel de consecințe. Competența ministrului de a acorda o dispensă nu are ca obiect oferirea unei căi de atac împotriva unei decizii a fondului prin care se refuză o dispensă de la afilierea obligatorie.

21 În temeiul articolului 27 din BprW, nerespectarea obligației de afiliere constituie o faptă pasibilă de sancțiune.

22 Articolul 31 din BprW adaugă că fondul de pensii ocupaționale poate emite ordine cu caracter obligatoriu în scopul recuperării contribuțiilor neplătite.

23 Potrivit expunerii de motive a proiectului de lege devenit BprW, „sistemul colectiv” menționat de aceasta are ca obiectiv să facă posibilă „adaptarea venitului pensionarilor la creșterea nivelului general al veniturilor”, precum și „contribuția membrilor mai tineri ai profesiei, prin intermediul unui sistem de egalizare a contribuțiilor sau al unor variante ale sistemului, la cote mai ridicate ale prestațiilor în favoarea membrilor mai în vârstă ai profesiei” și „să prevadă acordarea unor drepturi de pensie pentru anii anteriori intrării în vigoare a sistemului.” Aceste obiective ar putea fi atinse numai prin intermediul unui sistem comun „în măsura în care acesta se aplică, în principiu, tuturor persoanelor din sectorul profesional în cauză.”

24 În cursul dezbaterilor parlamentare cu privire la BrpW, guvernul olandez a arătat că:

„obiectul administrării fondurilor sectoriale de pensii este de a realiza cel mai bun sistem de pensii posibil, din punct de vedere social, pentru toți membrii în egală măsură (tineri și bătrâni). Subsemnații nu își pot imagina că s-ar putea proceda diferit în ceea ce privește fondul de pensii ocupaționale. Precum un fond sectorial de pensii, un fond de pensii ocupaționale nu va fi constituit ca o întreprindere comercială, ci, mai degrabă ca o întreprindere cu scop social care va funcționa cât mai bine posibil pentru membrii săi în cadrul relației lor sociale reciproce. Aspectele comerciale pot constitui cu greu un punct de plecare în această privință.

Astfel, valoarea contribuțiilor reprezentanților unei profesii nu va trebui să fie stabilită în funcție de chestiunea dacă «este posibil ca aceștia să găsească ceva mai bun și mai ieftin pe piață», ci mai degrabă în funcție de gradul de solidaritate cu profesia în cauză.

[...]

Într-un proiect de lege-cadru precum cel discutat în speță, interesul reprezentanților unei profesii, în grup, trebuie să poată fi respectat. Acest lucru implică obligația, în principiu, pentru toți reprezentanții profesiei din sectorul în cauză, de a se afilia fondului de pensii. Dacă, în anumite cazuri, acest imperativ ar duce la constatarea că această obligație nu corespunde interesului individual al unuia sau al mai multor reprezentanți ai unei profesii, ar trebui, în principiu, să fie acceptat: astfel, orice normă care se aplică unui grup implică o restricție a unei libertăți individuale.”

Statutul și regulamentul de pensie ale Fondului

25 Sectorul profesional al medicilor specialiști, reprezentat de Landelijke Specialisten Vereniging der Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst

(Asociația națională a specialiștilor din cadrul Societății regale olandeze pentru promovarea medicinei, denumită în continuare „LSV”), a instituit, în 1973, un sistem de pensii ocupaționale reglementat prin statut și un regulament de pensie.

26 Potrivit statutului, Fondul a fost creat sub forma unei fundații. Acesta este o persoană juridică în sensul articolului 2 alineatul (3) litera (c) din BPRW care acționează parțial în calitate de asigurător pe cont propriu și parțial în calitate de organism de supraveghere având sarcina de a garanta că membrii profesiei își procură singuri o asigurare individuală.

27 Prin Ordinul ministrului din 18 iulie 1973 (Nederlandse Staatscourant 1973, p. 121), adoptat în temeiul articolului 2 alineatul (1) din BprW, afilierea la sistem a fost declarată obligatorie la cererea LSV. Începând cu 31 ianuarie 1997, Order van Medische Specialisten (Ordinul medicilor specialiști, denumit în continuare „OMS”) a înlocuit LSV în calitate de organizație profesională reprezentativă. În jur de 8 000 din cei 15 000 de medici specialiști independenți sau salariați din Țările de Jos sunt membri ai OMS.

28 Articolul 1 alineatul (1) din regulamentul de pensie al Fondului prevede afilierea la sistem a oricărui medic specialist care este înscris în registrul medicilor specialiști recunoscuți în conformitate cu normele interne ale Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, este rezident în Țările de Jos, exercită pe teritoriul acestui stat membru profesia de medic specialist și nu a atins încă vârsta de 65 de ani.

29 Articolul 1 alineatul (2) din regulamentul menționat oferă anumitor categorii de medici specialiști posibilitatea de a solicita o dispensă de la afiliere. Acesta este cazul medicului specialist care:

- potrivit previziunilor, în cursul unui an calendaristic își va exersa profesia exclusiv ca salariat și căruia i se aplică astfel, în calitatea sa de medic specialist,

a) un sistem de pensie reglementat de altă lege decât Pensioen- en spaarfondsenwet (Legea privind casele de economii și de pensii), Wet houdende vaststelling van een regeling betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds (Legea pentru stabilirea normelor privind afilierea obligatorie la un fond sectorial de pensii, în continuare „BPW”) și BprW sau printr-o măsură de administrare generală;

b) un sistem de pensii la care afilierea este declarată obligatorie în temeiul BPW;

b) un sistem de pensii diferit de cel dezbătut în prezenta cauză, la care afilierea este obligatorie în temeiul BprW;

d) un sistem de pensii adoptat de angajator anterior datei de 6 mai 1972 și cel puțin echivalent cu sistemul de pensii ocupaționale citat anterior;

- primește, datorită exercitării activității sale profesionale independente, venituri mai mici decât o sumă anumită.

30 În răspunsurile lor la întrebările scrise ale Curții, guvernul olandez și Fondul au arătat că acesta din urmă se subordonează condițiilor enunțate la articolul 1 alineatul (2) din regulamentul de pensie. În aceste condiții, dispensele de la obligativitatea afilierii nu pot fi acordate, în principiu, din alte motive decât cele enunțate la articolul menționat.

31 În ceea ce privește raportul dintre atribuțiile respective ale ministrului competent în temeiul articolului 26 din BprW și cele ale Fondului în temeiul articolului 1 alineatul (2) din regulamentul de pensie, care le permit să acorde dispense de la afilierea obligatorie unor medici specialiști, guvernul olandez a precizat, ca răspuns la o întrebare scrisă a Curții, că atribuția ministrului în materie de dispense are un caracter subsidiar în raport cu atribuția sau obligația Fondului în această privință. Ministrul nu are capacitatea de a interveni decât în cazurile în care Fondul nu este abilitat să acorde o dispensă.

32 Articolul 44 din regulamentul de pensie prevede că directorii Fondului au dreptul, în anumite cazuri, să acorde derogări de la regulamentul de pensie în favoarea anumitor membri, cu condiția ca derogarea acordată să nu aducă atingere dreptului unei alte persoane. Potrivit răspunsului din partea Fondului la o întrebare scrisă a Curții, articolul 44 din regulamentul de pensie constituie o clauză de exceptare care vizează situații deosebit de inechitabile. Articolul ar permite acordarea unor dispense specifice în cazuri particulare, în special atunci când un membru ar dobândi drepturi de pensie pentru o perioadă foarte scurtă.

33 Guvernul olandez a indicat în răspunsul la o întrebare scrisă a Curții că, deși Fondul a fost constituit sub forma unei fundații de drept privat, deciziile sale în materie de afiliere obligatorie și de dispensă pot fi contestate prin acțiuni în contencios administrativ. Deciziile menționate pot face așadar obiectul unei reclamații adresate ministrului competent și ulterior al unei acțiuni introduse în fața instanțelor administrative.

Sistemul de pensii al medicilor specialiști

34 Sistemul de pensii al medicilor specialiști prevede:

- a) o pensie pentru limită de vârstă plătită începând cu a 65-a aniversare a membrilor;
- b) o pensie de urmaș, de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor, care se ridică în principiu la 70 % din pensia pentru limită de vârstă acumulată pe durata căsătoriei, care se va plăti soției/soțului afiliatului decedat;
- c) o pensie de orfan care se ridică la 14 % (28 % pentru un orfan de tată și mamă) din valoarea pensiei pentru limită de vârstă, care va fi plătită copiilor afiliatului decedat până când aceștia împlinesc vârsta de 18 ani, cu posibilitatea prelungirii până la împlinirea vârstei de 27 de ani;
- d) un mecanism de indexare care leagă valoarea pensiilor de creșterea generală a nivelului veniturilor;
- e) drepturi de pensie retroactive aferente perioadelor anterioare existenței Fondului;
- f) în caz de incapacitate de exercitare a profesiei, din motive de invaliditate, asumarea plății contribuțiilor în vederea continuării acumulării drepturilor de pensie;
- g) indemnizații de urmaș suplimentare pentru soții supraviețuitoare, soți supraviețuitori și orfani ai membrilor decedați în cursul afilierii, înaintea împlinirii vârstei de 65 ani. Cu cât membrul decedază mai tânăr, cu atât suma acestor indemnizații suplimentare este mai mare.

35 Sistemul de pensii cuprinde două părți. Prima parte, denumită „pensie de referință”, cuprinde pensia pentru limită de vârstă, pensia de urmaș de soție supraviețuitoare sau de soț supraviețuitor, precum și pensia de orfan, potrivit valorii lor nominale, adică fără adaptarea prestațiilor de pensie la creșterea generală a veniturilor. În ceea ce privește pensia de referință,

profesia medicilor specialiști a optat pentru forma prevăzută la articolul 2 alineatul (2) litera (b) din BprW, respectiv membrii profesiei sunt obligați să își stabilească propria pensie de referință prin încheierea unui contract individual de asigurare cu Fondul sau cu o societate de asigurări autorizată corespunzător. La fiecare cinci ani, membrii pot reveni asupra alegerii lor. Fondul se asigură că membrii își respectă obligația de asigurare.

36 O societate de asigurări care acoperă asigurarea pensiei de referință este obligată să încheie un acord cu Fondul. Sub diverse aspecte, Fondul acționează în calitate de intermediar între medicii specialiști și asigurător; astfel, Fondul percepe contribuțiile pentru pensia de referință și le transferă ulterior asigurătorului. Fondul și societatea de asigurări stabilesc primele respective pentru pensia de referință pe o bază actuarială. Primele datorate variază în funcție de vârsta, sexul și veniturile afiliatului, cheltuielile administrative ale Fondului sau ale asigurătorului, precum și randamentul investițiilor efectuate de către Fond sau asigurător.

37 A doua parte a sistemului de pensie cuprinde mecanismul de indexare, drepturile de pensie retroactive, continuarea acumulării drepturilor de pensie fără plata contribuțiilor în caz de invaliditate și prestațiile suplimentare pentru urmași. Mecanismul de indexare permite, datorită unui coeficient de adaptare calculat anual, ajustarea pensiilor și a drepturilor de pensie în funcție de creșterea veniturilor. În ceea ce privește a doua parte, profesia a optat pentru forma prevăzută la articolul 2, alineatul (2) litera (a) din BprW, și anume că Fondul administrează aceste elemente, iar acestea nu pot fi încredințate unei societăți private de asigurări.

38 Elementele incluse în a doua parte sunt finanțate, cu excepția prestațiilor suplimentare pentru urmași, prin contribuții calculate pe o bază actuarială. Totuși, nicio contribuție nu este în prezent alocată membrilor în ceea ce privește drepturile de pensie retroactive, rezervele fiind suficiente pentru a asigura aceste drepturi. În ceea ce privește prestațiile suplimentare pentru urmași, acestea sunt finanțate printr-o contribuție anuală medie.

39 Sistemul nu urmărește identificarea anumitor riscuri prin intermediul unor chestionare sau examene medicale.

40 Fondul este un organism nonprofit. Beneficiile sale sunt atribuite pensionarilor și membrilor sub forma unei majorări a drepturilor lor de pensie.

41 La 31 decembrie 1997, Fondul număra 5 951 membri, 1 063 foști membri și 4 220 de persoane care primeau pensii. Această ultimă categorie cuprindea 1 238 de soții supraviețuitoare sau soți supraviețuitori, 185 de orfani și 2 797 de persoane care beneficiază de o pensie pentru limită de vârstă. La sfârșitul anului 1997, capitalul investit al Fondului se ridica la 6 600 milioane NLG.

Acțiunile principale și întrebările preliminare

42 Reclamantii din acțiunea principală, domnul Pavlov și alții, sunt cinci medici specialiști care își exersează profesia într-un spital din Nijmegen. Aceștia nu contestă faptul că erau obligați să se afilieze la Fond până la sfârșitul anului 1995.

43 De la 1 ianuarie 1996, domnul Pavlov și alții consideră că trebuie să li se acorde o dispensă de la afilierea la Fond în temeiul articolului 1 alineatul (2) din regulamentul Fondului. Aceștia susțin că, începând cu această dată, își exercită activitatea profesională cu titlu de salariați și, prin urmare, intră în mod obligatoriu sub incidența *Bedrijfspensioenfonds voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen* (Fond sectorial de pensii pentru

sănătate, precum și pentru sectoarele bunăstării psihologice și sociale În consecință, domnul Pavlov și alții au încetat plata contribuțiilor la Fond.

44 Fondul contestă faptul că domnul Pavlov și alții își exercită profesia în cadrul unui contract de muncă și le-a adresat somații de plată cu privire la primele datorate.

45 Domnul Pavlov și alții au contestat aceste somații în fața Kantongerecht te Nijmegen. Prin hotărârile interlocutorii din 13 februarie 1998, instanța a hotărât că, având în vedere natura relației lor contractuale cu spitalul, domnul Pavlov și alții nu puteau invoca dispensa prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din regulamentul Fondului.

46 În cursul procedurii, domnul Pavlov și alții au susținut că afilierea obligatorie era contrară unor dispoziții din Tratatul CE.

47 Instanța de trimitere arată că Hoge Raad der Nederlanden (Țările de Jos) a adresat deja Curții, prin Hotărârea din 22 octombrie 1993, întrebarea privind compatibilitatea afilierii obligatorii la un fond de pensii ocupaționale, însă aceasta nu a răspuns la această întrebare în Hotărârea din 14 decembrie 1995, Van Schijndel și Van Veen (C-430/93 și C-431/93, Rec., p. I-4705).

48 În aceste condiții Kantongerecht te Nijmegen a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) În lumina Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling (BprW), [...] un fond de pensii ocupaționale la care sunt obligați să adere toți membrii unei profesii sau una ori mai multe categorii specifice dintre aceștia în temeiul și conform [BprW], cu efecte juridice [...] impuse de această lege, trebuie să fie considerat drept o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 sau 90 din Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene?

2) În cazul unui răspuns afirmativ, obligativitatea afilierii la fondul de pensii ocupaționale pentru medicii specialiști [...] constituie o măsură adoptată de un stat membru care anulează efectul util al regulilor de concurență aplicabile întreprinderilor sau acesta este cazul numai în anumite condiții și, în această ultimă ipoteză, care sunt acestea?

3) În cazul în care trebuie să se dea un răspuns negativ la ultima întrebare, este posibil ca alte împrejurări să facă obligativitatea afilierii incompatibilă cu dispozițiile articolului 90 și, în caz afirmativ, care sunt acestea?”

49 Prin Ordonanța din 17 iunie 1998, președintele Curții a decis să conexeze cauzele C-180/98–C-184/98 pentru buna desfășurare a procedurii scrise, a procedurii orale și a hotărârii.

Cu privire la admisibilitate

50 Guvernul elen pune sub semnul întrebării admisibilitatea întrebărilor adresate pe motivul absenței, din ordonanțele de trimitere, a unei definiții suficient de precise a cadrului factual și normativ al litigiilor din acțiunea principală. Acest guvern susține că, în lipsa unei descrieri, din partea instanței de trimitere, a aspectelor juridice și economice ale funcționării sistemului de pensii suplimentare în cauză în acțiunea principală, acesta nu ar putea adopta o poziție clară cu privire la întrebările menționate, ținând seama, în special, de complexitatea factorilor juridici și factuali interveniți în domeniul dreptului concurenței.

51 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în scopul interpretării dreptului comunitar în mod util pentru instanța națională este necesară definirea de către această instanță a cadrului factual și normativ în care se încadrează întrebările adresate sau, cel puțin, explicarea ipotezelor factuale pe care se întemeiază aceste întrebări. Aceste cerințe sunt importante în special în anumite domenii, precum cel al concurenței, caracterizate de situații de fapt și de drept complexe (a se vedea, în special, Hotărârea din 26 ianuarie 1993, Telemarsicabruzzo și alții, C-320/90–C-322/90, Rec., p. I-393, punctele 6 și 7, Hotărârea din 14 iulie 1998, Safety Hi-Tech, C-284/95, Rec., p. I-4301, punctele 69 și 70 și Hotărârea Bettati, C-341/95, Rec., p. I-4355, punctele 67 și 68, precum și Hotărârea din 21 septembrie 1999, Albany, C-67/96, C-67/96, Rec., p. I-5751, punctul 39 și Hotărârea Brentjens', C-115/97–C-117/97, Rec., p. I-6025, punctul 38).

52 Informațiile furnizate în deciziile de trimitere nu trebuie doar să permită Curții să ofere răspunsuri utile, ci, în egală măsură, trebuie să ofere guvernelor statelor membre, precum și altor părți interesate, posibilitatea de a prezenta observații în conformitate cu articolul 20 din Statutul CE al Curții de Justiție. Curții îi revine obligația de a se asigura că această posibilitate este protejată, având în vedere faptul că, în temeiul dispoziției citate anterior, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate (a se vedea, în special, Ordonanța din 30 aprilie 1998, Testa și Modesti, C-128/97 și C-137/97, Rec., p. I-2181, punctul 6, și Hotărârea din 11 mai 1999, Anssens, C-325/98, Rec., p. I-2969, punctul 8, precum și Hotărârile citate anterior, Albany, punctul 40, și Brentjens', punctul 39).

53 În această privință, rezultă din observațiile prezentate, în conformitate cu articolul 20 din Statutul CE al Curții de Justiție, de guvernele statelor membre și de alte părți interesate, precum și din observațiile prezentate chiar de guvernul elen pentru cazul în care Curtea ar hotărî că întrebările adresate de instanța de trimitere sunt admisibile, că informațiile din ordonanțele de trimitere le-au permis să adopte o poziție utilă cu privire la întrebările adresate Curții.

54 În plus, deși guvernul elen a putut considera, în prezenta cauză, că informațiile furnizate de instanța de trimitere nu îi permiteau să adopte o poziție privind anumite aspecte ale întrebărilor adresate Curții, trebuie subliniat faptul că aceste informații au fost completate de elementele care rezultă din dosarul trimis de instanța națională, din observațiile scrise și din răspunsurile la întrebările Curții. Toate aceste elemente, reluate în raportul de ședință, au fost aduse la cunoștința guvernelor statelor membre și a celorlalte părți interesate, în vederea ședinței în cursul căreia aceștia au avut posibilitatea, după caz, să își completeze observațiile (a se vedea Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 43, și Hotărârea Brentjens', citată anterior, punctul 42).

55 Pe de altă parte, trebuie constatat că informațiile furnizate de instanța de trimitere, completate, în funcție de necesități, de elementele citate la punctul anterior, oferă Curții o cunoaștere suficientă a cadrului factual și normativ al litigiilor din acțiunea principală pentru ca aceasta să poată interpreta regulile comunitare de concurență în raport cu situația care face obiectul acestor litigii.

56 Rezultă că întrebările adresate sunt admisibile.

Cu privire la a doua întrebare

57 Prin intermediul celei de a doua întrebări, care trebuie examinată în primul rând, instanța de trimitere întreabă în esență dacă articolul 5 din Tratatul CE (devenit articolul 10 CE) și articolul 85 din tratat se opun deciziei autorităților publice de a declara obligatorie, la cererea

unei organizații reprezentative a membrilor unei profesii liberale, afilierea la un fond de pensii ocupaționale.

58 Pentru a răspunde la a doua întrebare, trebuie să se examineze pentru început dacă decizia luată de o organizație reprezentativă a membrilor unei profesii liberale de a institui, pentru membrii acestei profesii, un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond a tuturor membrilor profesiei este contrară articolului 85 din tratat.

59 Trebuie amintit mai întâi că articolul 85 alineatul (1) din tratat interzice orice acorduri între întreprinderi, orice decizii ale asocierilor de întreprinderi și orice practici concertate care pot aduce atingere comerțului dintre statele membre și care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în interiorul pieței comune. Importanța unei astfel de dispoziții i-a determinat pe autorii tratatului să prevadă în mod expres la articolului 85 alineatul (2) din tratat că acordurile și deciziile interzise în temeiul acestei dispoziții sunt nule de drept.

60 Trebuie să se arate în continuare că, în Hotărârea Brentjens', citată anterior și în Hotărârea din 21 septembrie 1999, Drijvende Bokken (C-219/97, Rec., p. I-6121), Curtea a hotărât că decizia adoptată de organizațiile reprezentative ale angajatorilor și ale lucrătorilor dintr-un anumit sector, în cadrul unui contract colectiv de muncă, de a institui în acest sector un singur fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond a tuturor lucrătorilor din sector nu intră sub incidența articolului 85 din tratat.

61 Fondul, guvernul olandez și Comisia, aceasta din urmă totuși în subsidiar, susțin că nu există o diferență semnificativă între reglementarea națională referitoare la sistemele sectoriale de pensie în cauză în Hotărârile Albany, Brentjens', precum și Drijvende Bokken, citate anterior, și cea referitoare la sistemele de pensii ocupaționale în cauză în acțiunile principale. Motivele pentru care Curtea s-a pronunțat, în hotărârile citate anterior, că decizia organizațiilor reprezentative ale angajatorilor și ale lucrătorilor de a institui un fond sectorial de pensii și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond nu intră sub incidența articolului 85 din tratat ar justifica, de asemenea, faptul că o decizie similară emisă, precum în cauzele din acțiunea principală, de membrii unei profesii liberale nu intră, de asemenea, în domeniul de aplicare al articolului 85 din tratat, chiar dacă membrii acestei profesii nu acționează în cadrul unui contract colectiv de muncă.

62 Potrivit Fondului, guvernului olandez și Comisiei, mai multe elemente menționate în motivarea hotărârilor citate la punctul precedent ar fi de asemenea aplicabile cauzelor din acțiunile principale.

63 În primul rând, instituirea unui sistem de pensii suplimentare obligatorii pentru toți membrii unei profesii liberale ar fi conformă cu articolul 3 literele (g) și (i) din Tratatul CE [devenit, după modificare, articolul 3 alineatul (1) literele (g) și (j) CE], potrivit căruia acțiunea Comunității presupune nu numai „un sistem care împiedică denaturarea concurenței pe piața internă”, ci, de asemenea, „o politică în domeniul social” și cu articolul 2 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 2 CE) potrivit căruia Comunitatea are ca misiune, în special, „să promoveze [...] o dezvoltare armonioasă și echilibrată a activităților economice” și „un nivel ridicat de ocupare a forței de muncă și de protecție socială”.

64 În al doilea rând, sistemul de pensii ocupaționale suplimentare în cauză ar fi fost instituit la cererea unei organizații reprezentative a membrilor profesiei respective, în urma unei negocieri colective.

65 În al treilea rând, decizia organizației reprezentative a membrilor unei anumite profesii de a institui un astfel de sistem de pensii suplimentare și de a solicita ca acest sistem să devină obligatoriu ar urmări același obiectiv social precum acordul în cauză în Hotărârile Albany, Brentjens' și Drijvende Bokken, citate anterior, și anume garantarea unui anumit nivel de pensie pentru toți membrii unei profesii.

66 Importanța funcției sociale atribuite pensiilor suplimentare ar fi fost recent recunoscută prin adoptarea, de către legiuitorul comunitar, a Directivei 98/49/CE a Consiliului din 29 iunie 1998 privind protecția dreptului la pensie suplimentară al lucrătorilor salariați și al lucrătorilor care desfășoară activități independente care se deplasează în cadrul Comunității (JO L 209, p. 46, Ediție specială, 05/vol. 5, p. 91), care nu face distincție între pensiile lucrătorilor salariați și cele ale lucrătorilor care desfășoară activități independente.

67 Este necesar să se amintească faptul că, la punctele 64, 61 și respectiv 51 din Hotărârile Albany, Brentjens' și Drijvende Bokken, citate anterior, Curtea a hotărât că trebuie să se considere că acordurile încheiate în cadrul negocierilor colective între parteneri sociali pentru ameliorarea condițiilor de angajare și de muncă, având în vedere natura și obiectul acestora, nu intră sub incidența articolului 85 alineatul (1) din tratat.

68 O astfel de excludere din domeniul de aplicare al articolului 85 alineatul (1) din tratat nu poate fi extinsă la un acord care, precum cel în cauză în acțiunea principală, vizează cu siguranță să garanteze un anumit nivel de pensie pentru toți membrii unei profesii și, astfel, să îmbunătățească una dintre condițiile de muncă ale acestor membri, și anume remunerația lor, însă nu a fost încheiat în cadrul negocierilor colective între partenerii sociali.

69 Trebuie să se sublinieze în această privință că tratatul nu conține nicio dispoziție care, precum articolele 118 și 118 B din Tratatul CE (articolele 117-120 din Tratatul CE au fost înlocuite de articolele 136 CE-143 CE) sau articolele 1 și 4 din Acordul privind politica socială (JO 1992, C 191, p. 91), să încurajeze membrii profesiilor liberale să încheie contracte colective de muncă în vederea îmbunătățirii condițiilor de angajare și de muncă și care să prevadă ca, la cererea membrilor acestor profesii, astfel de contracte să devină obligatorii prin decizia autorităților publice pentru toți membrii profesiilor menționate.

70 În astfel de condiții, articolul 85 alineatul (1) din tratat trebuie interpretat în sensul că decizia membrilor unei profesii liberale de a institui un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond a tuturor membrilor profesiei nu este, având în vedere natura și obiectul acesteia, în afara domeniului de aplicare a dispoziției menționate.

71 Prin urmare, trebuie să se verifice dacă sunt îndeplinite condițiile de aplicare ale articolului 85 alineatul (1) din tratat și, în primul rând, dacă organizația reprezentativă în cauză în acțiunea principală, LSV, constituie o asocieră de întreprinderi.

72 În această privință, este important să se arate că, la data la care LSV a solicitat autorităților publice să declare obligatorie afilierea la Fond, organizația era compusă numai din medici specialiști independenți.

73 În aceste condiții, este necesar să se examineze, pe de o parte, dacă medicii specialiști menționați constituie întreprinderi în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

74 Potrivit unei jurisprudențe constante, în contextul dreptului concurenței, noțiunea de întreprindere include orice entitate care exercită o activitate economică, indiferent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare (a se vedea, în special, Hotărârea din 23 aprilie 1991, Höfner și Elser, C-41/90, Rec., p. I-1979, punctul 21, Hotărârea din 17 februarie 1993, Poucet și Pistre, C-159/91 și C-160/91, Rec., p. I-637, punctul 17, Hotărârea din 16 noiembrie 1995, Fédération française des sociétés d'assurance și alții, C-244/94, Rec., p. I-4013, punctul 14, precum și Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 77, Hotărârea Brentjens', citată anterior, punctul 77, și Hotărârea Drijvende Bokken, citată anterior, punctul 67).

75 În această privință, rezultă dintr-o jurisprudență constantă de asemenea că reprezintă o activitate economică orice activitate care constă în oferirea de bunuri sau de servicii pe o anumită piață (Hotărârea din 16 iunie 1987, Comisia/Italia, 118/85, Rec., p. 2599, punctul 7, și Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia, C-35/96, Rec., p. I-3851, punctul 36).

76 În cauzele din acțiunea principală, medicii specialiști membri ai LSV, în calitate de operatori economici independenți, oferă servicii pe o piață, aceea a serviciilor medicale specializate. Acești medici primesc de la pacienții lor o remunerație pentru serviciile pe care le oferă și își asumă riscurile financiare aferente exercitării activității lor.

77 În aceste condiții, medicii specialiști independenți membri ai LSV exercită o activitate economică și, astfel, constituie întreprinderi în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat, fără ca natura complexă și tehnică a serviciilor pe care le furnizează și faptul că exercitarea profesiei lor este reglementată să fie de natură să modifice această concluzie (a se vedea, în acest sens, Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia, citată anterior, punctele 37 și 38).

78 Cu toate acestea, Comisia susține că, prin contribuția la propriul sistem de pensii suplimentare, medicii specialiști nu acționează în calitate de întreprinderi în sensul dreptului comunitar al concurenței. Medicul specialist care își constituie o pensie suplimentară acționează ca un consumator final și decizia pe care ar lua-o în acest context nu ar intra în domeniul de aplicare al regulilor de concurență. O astfel de decizie ar putea fi comparată cu o decizie de a investi pe piețele financiare sau cu o decizie de achiziționare a unei locuințe de vacanță.

79 Este important să se arate în această privință că, pentru un medic specialist independent, plata unor contribuții la un sistem de pensii ocupaționale suplimentare este strâns legată de exercitarea activității sale profesionale. Afilierea unui medic specialist la un astfel de sistem își are originea în exercitarea profesiei. Sistemul de pensii ocupaționale suplimentare în cauză în acțiunea principală, care se aplică tuturor membrilor profesiei, le permite acestora să repartizeze o parte din veniturile lor profesionale pentru a-și asigura și, în anumite condiții, pentru a asigura soțului/soției și copiilor care îi supraviețuiesc un anumit nivel de venituri după încetarea activităților profesionale ale acestora.

80 Plata de către fiecare medic specialist independent a contribuțiilor la același sistem de pensii ocupaționale suplimentare este cu atât mai legată de exercitarea activității sale profesionale cu cât sistemul se caracterizează printr-un grad ridicat de solidaritate între toți medicii, care se manifestă prin, în special, independența contribuțiilor în raport cu riscul, obligația de a accepta pe toți membrii profesiei fără examen medical prealabil, plata contribuțiilor în vederea continuării acumulării drepturilor de pensie în caz de invaliditate,

acordarea unor drepturi de pensie retroactive membrilor care exercitau deja profesia la data intrării în vigoare a sistemului, precum și prin indexarea cuantumului pensiilor pentru a le menține valoarea.

81 În aceste condiții, nu s-ar putea considera despre medicii specialiști că acționează în calitate de consumatori finali atunci când contribuie la propriul sistem de pensii suplimentare.

82 Prin urmare, este necesar să se concluzioneze că, prin decizia adoptată în cadrul LSV de a contribui în comun la un singur fond de pensii ocupaționale, medicii specialiști au acționat în calitate de întreprinderi în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

83 În aceste condiții, trebuie să se analizeze, pe de o parte, dacă LSV trebuie considerată drept o asocieră de întreprinderi în sensul dispozițiilor citate anterior.

84 Fondul susține că ar constitui discriminare calificarea LSV drept asocieră de întreprinderi în comparație cu alte organizații profesionale, precum Ordinul avocaților din Țările de Jos, care sunt reglementate de un statut de drept public și care dețin, în această calitate, competențe de reglementare.

85 Este suficient să se amintească în această privință că statutul de drept public al unei organizații profesionale nu împiedică aplicarea articolului 85 din tratat. Potrivit propriei formulări, această dispoziție se aplică acordurilor între întreprinderi și deciziilor asocierilor de întreprinderi. Prin urmare, cadrul juridic în care este luată o decizie de asocieră, precum și calificarea juridică dată acestui cadru în sistemul juridic național nu au efect asupra aplicabilității regulilor comunitare de concurență și în special a articolului 85 din tratat (Hotărârea din 30 ianuarie 1985, Clair, 123/83, Rec., p. 391, punctul 17 și Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia, citată anterior, punctul 40).

86 În plus, contrar a ceea ce susține Fondul, faptul că LSV are ca misiune principală apărarea intereselor medicilor specialiști, și în special a veniturilor acestora, care sunt constituite parțial din pensiile suplimentare, în cadrul negocierilor cu autoritățile publice referitoare la costul serviciilor medicale, nu este la rândul său de natură să excludă această organizație profesională din domeniul de aplicare al articolului 85 din tratat.

87 Cu siguranță, o decizie a unui organism care dispune de competențe normative într-un anumit sector nu poate intra sub incidența articolului 85 din tratat atunci când acest organism este compus în majoritate din reprezentanți ai autorității publice și când adoptă decizia menționată respectând un anumit număr de criterii de interes public (Hotărârea din 5 octombrie 1995, Centro Servizi Spediporto, C-96/94, Rec., p. I-2883, punctele 23–25, și Hotărârea din 18 iunie 1998, Comisia/Italia, citată anterior, punctele 41–44).

88 Totuși, nu aceasta este situația în acțiunile principale. Astfel, la data la care LSV a decis instituirea Fondului și a solicitat autorităților publice să declare obligatorie afilierea la Fond, această organizație era compusă numai din medici specialiști independenți, cărora le apăra interesele economice.

89 În aceste condiții, este necesar să se concluzioneze că LSV trebuie considerată drept o asociație de întreprinderi în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

90 Trebuie să se examineze, în al doilea rând, dacă decizia membrilor unei profesii liberale de a institui un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond a tuturor

membrilor profesiei are ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței în cadrul pieței comune.

91 Potrivit unei jurisprudențe constante, aplicarea articolului 85 alineatul (1) din tratat într-un caz particular necesită definirea criteriilor acestei dispoziții ținând seama contextul economic în care întreprinderile operează, de produsele sau serviciile vizate de deciziile întreprinderilor menționate și de structura și condițiile reale de funcționare ale pieței în cauză (Hotărârea din 12 decembrie 1995, Oude Luttikhuis și alții, C-399/93, Rec., p. I-4515, punctul 10).

92 În această privință, trebuie amintit că decizia susmenționată implică faptul că toți membrii unei profesii liberale își constituie în aceleași condiții și în cadrul unui singur organism pensia suplimentară, cu excepția pensiei de referință, care poate fi obținută liber de la orice societate de asigurări autorizată corespunzător.

93 Prin urmare, trebuie să se constate că o astfel de decizie, care armonizează în parte costurile și prestațiile de pensii suplimentare ale medicilor specialiști, restrânge concurența în ceea ce privește un factor de cost al serviciilor medicale specializate. Astfel, consecința acestei decizii este aceea că medicii menționați nu își fac concurență reciproc pentru a obține o asigurare mai puțin costisitoare pentru acea parte din pensia lor.

94 Totuși, astfel cum a arătat avocatul general la punctele 138–143 din concluziile sale, efectele restrictive ale unei astfel de decizii pe piața serviciilor medicale specializate sunt limitate.

95 Astfel, decizia contestată nu produce efecte restrictive decât în privința unui singur factor de cost al serviciilor oferite de medicii specialiști independenți, și anume sistemul de pensii suplimentare, care este puțin important în comparație cu alți factori, cum ar fi onorariile medicale sau prețul echipamentelor medicale. Costul sistemului de pensii suplimentare nu exercită decât o influență marginală și indirectă asupra costului final al serviciilor oferite de medicii specialiști independenți.

96 În plus, trebuie amintit că punerea în aplicare a unui sistem de pensii suplimentare administrat de un singur fond permite medicilor specialiști independenți să împartă riscurile asigurate, realizând în același timp economii de scară în administrarea contribuțiilor și plății pensiilor, precum și în modalitățile de plasare a activelor.

97 Rezultă din considerațiile precedente că decizia membrilor unei profesii liberale de a institui un fond de pensii responsabil de gestionarea unui sistem de pensii suplimentare nu restrânge considerabil concurența în cadrul pieței comune.

98 În ceea ce privește cererea adresată autorităților publice de către o organizație reprezentativă a membrilor unei profesii liberale de a declara obligatorie afilierea la un fond de pensii ocupaționale instituit de aceasta, trebuie să se sublinieze că o astfel de cerere se încadrează într-un sistem identic cu cel existent în mai multe legislații naționale, care se referă la exercitarea unei competențe normative în domeniul social. Un astfel de sistem este destinat promovării constituirii unui fond de pensii suplimentare care se încadrează în al doilea pilon și include un număr de măsuri de protecție a căror respectare trebuie asigurată de ministru, astfel încât cererea formulată de membrii unei profesii liberale nu ar putea constitui o încălcare a articolului 85 alineatul (1) din tratat.

99 În astfel de condiții, trebuie să se concluzioneze că decizia membrilor unei profesii liberale de a institui un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare

și de a solicita autorităților publice să declare obligatorie afilierea la acest fond a tuturor membrilor acestei profesii nu este contrară articolului 85 alineatul (1) din tratat.

100 Prin urmare, din aceleași motive, decizia statului membru în cauză de a declara obligatorie afilierea la un astfel de fond pentru toți membrii profesiei nu este, la rândul său, contrară articolelor 5 și 85 din tratat.

101 Prin urmare, la a doua întrebare trebuie să se răspundă că articolele 5 și 85 din tratat nu se opun deciziei autorităților publice de a declara obligatorie, la cererea unei organizații reprezentative a membrilor unei profesii liberale, afilierea la un fond de pensii ocupaționale.

Cu privire la prima întrebare

102 Prin intermediul primei întrebări, care trebuie examinată în al doilea rând, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare, instituit de o organizație reprezentativă a membrilor unei profesii liberale și la care afilierea a fost declarată obligatorie de către autoritățile publice pentru toți membrii profesiei constituie o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

103 Potrivit Fondului și guvernelor care au prezentat observații în conformitate cu articolul 20 din Statutul CE al Curții de Justiție, un astfel de fond nu constituie o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat. În această privință, acestea amintesc diversele caracteristici ale fondului de pensii ocupaționale și ale sistemului de pensii suplimentare pe care îl administrează.

104 În primul rând, afilierea obligatorie a tuturor membrilor unei profesii liberale la un sistem de pensii suplimentare sau cel puțin la partea cea mai importantă a unui astfel de sistem ar avea o funcție socială esențială în sistemul de pensii aplicabil în Țările de Jos din cauza cuantumului extrem de redus al pensiei legale, calculat pe baza salariului minim legal. Din moment ce un sistem de pensii suplimentare ar fi fost stabilit de membrii unei astfel de profesii, iar afilierea la acest sistem ar fi fost declarată obligatorie de autoritățile publice, acesta ar constitui un element al sistemului olandez de protecție socială, iar fondul de pensii ocupaționale responsabil de administrarea acestuia ar trebui considerat drept contribuind la serviciul public de securitate socială.

105 În al doilea rând, fondul de pensii ocupaționale nu ar avea un scop lucrativ. Cheltuielile de administrare ale unui astfel de fond ar fi mai mici decât cele ale societăților de asigurări de viață, iar excedentul realizat ar fi redistribuit sub forma unei majorări a drepturilor lor de pensie. Organizația profesională la inițiativa căreia a fost instituit un astfel de fond ar exercita un control direct asupra punerii în aplicare a sistemului de pensie prin numirea și revocarea membrilor din organele de administrare ale fondului. În plus, administrarea acestuia ar fi plasată sub controlul autorităților publice, în speță cel al Camerei de supraveghere a asigurărilor.

106 În al treilea rând, fondul de pensii ocupaționale ar funcționa pe baza principiului solidarității. Această solidaritate s-ar manifesta prin obligația de a accepta pe toți membrii profesiei în cauză fără examen medical prealabil, prin plata contribuțiilor în vederea continuării acumulării drepturilor de pensie în caz de invaliditate, prin acordarea de drepturi de pensie retroactive membrilor care exercitau deja profesia la data intrării în vigoare a sistemului, precum și prin indexarea cuantumului pensiilor pentru a le menține valoarea. Principiul solidarității ar rezulta de asemenea din faptul că cuantumul contribuției percepute

de fond este independent de vârsta la care membrul a început să-și exercite profesia și de starea sa de sănătate la data afilierii sale. O astfel de solidaritate ar face indispensabilă afilierea obligatorie a tuturor membrilor profesiei menționate la sistemul de pensii suplimentare. Altfel, lipsa participării riscurilor „bune” ar avea un efect de spirală negativ care ar pune în pericol echilibrul financiar al sistemului.

107 Ținând seama de considerațiile precedente, Fondul și guvernele interveniente susțin că acesta din urmă constituie un organism responsabil de gestionarea unui sistem de securitate socială, asemănător cu organismele care fac obiectul Hotărârii Poucet și Pistre, citată anterior și diferit de organismul în cauză în Hotărârea Fédération française des sociétés d'assurance și alții, citată anterior, care a fost considerat drept o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

108 Astfel cum a fost amintit la punctul 74 din prezenta hotărâre, în contextul dreptului comunitar al concurenței, Curtea a apreciat că noțiunea de întreprindere include orice entitate care exercită o activitate economică, indiferent de statutul juridic al acestei entități și de modul său de finanțare.

109 În plus, la punctul 19 din Hotărârea Poucet și Pistre, citată anterior, Curtea a apreciat că erau excluse din această noțiune organismele responsabile de administrarea anumitor sisteme obligatorii de securitate socială, bazate pe un principiu de solidaritate. Mai întâi, în sistemul de asigurări de boală și de maternitate al sistemului în litigiu în fața Curții, prestațiile erau, de fapt, identice pentru toți beneficiarii, însă contribuțiile erau proporționale cu veniturile; în sistemul de asigurări de bătrânețe, finanțarea pensiilor pentru limită de vârstă era asigurată de lucrătorii activi; în plus, drepturile de pensie, stabilite prin lege, nu erau proporționale cu contribuțiile plătite în sistemul de asigurări de bătrânețe; în final, sistemele cu excedent participau la finanțarea sistemelor care aveau dificultăți financiare structurale. Această solidaritate implica în mod obligatoriu ca diferitele sisteme să fie administrate de un organism unic și ca afilierea la aceste sisteme să prezinte un caracter obligatoriu.

110 În schimb, în Hotărârea Fédération française des sociétés d'assurance și alții, citată anterior, Curtea a declarat că un organism fără scop lucrativ care administrează un sistem de asigurări de bătrânețe destinat să completeze un sistem de bază obligatoriu, care este instituit prin lege cu titlu facultativ și care funcționează potrivit principiului capitalizării, constituia o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat. Afilierea facultativă, aplicarea principiului capitalizării și faptul că prestațiile depindeau doar de cuantumul contribuțiilor plătite de către beneficiari, precum și de rezultatele financiare ale investițiilor efectuate de către organismul de administrare implicau faptul că acest organism exercita o activitate economică în concurență cu societățile de asigurări de viață. Nici urmărirea unei finalități cu caracter social, nici lipsa unui scop lucrativ, nici cerințele de solidaritate, nici alte norme privind în special restricțiile la care organismul de gestiune era supus în realizarea investițiilor sale nu ar priva activitatea exercitată de organismul de administrare de caracterul său economic.

111 În baza Hotărârii Fédération française des sociétés d'assurance și alții, citată anterior, Curtea a hotărât, în Hotărârile Albany, Brentjens' și Drijvende Bokken, citate anterior, că un fond de pensii responsabil de administrarea unui sistem de pensii suplimentare, instituit printr-un contract colectiv de muncă încheiat între organizațiile reprezentative ale angajatorilor și lucrătorilor dintr-un anumit sector și la care afilierea a fost declarată obligatorie de autoritățile publice pentru toți lucrătorii din acest sector, constituie o întreprindere în sensul articolului 85 și următoarelor din tratat.

112 Pentru a ajunge la o astfel de concluzie, Curtea a constatat că fondul sectorial de pensii în cauză în hotărârile citate la punctul precedent stabilea singur cuantumul contribuțiilor și prestațiilor, că acesta funcționa potrivit principiului capitalizării și că, prin urmare, contrar prestațiilor furnizate de organismele responsabile de administrarea sistemelor obligatorii de securitate socială la care se referă Hotărârea Poucet și Pistre, citată anterior, cuantumul prestațiilor furnizate de fond depindea de rezultatele financiare ale investițiilor pe care acesta le efectua și pentru care era supus, asemenea unei societăți de asigurări, controlului Camerei de supraveghere a asigurărilor. În plus, faptul că fondul sectorial de pensii avea, în anumite împrejurări, obligația sau facultatea de a acorda întreprinderilor o dispensă de la afiliere implica faptul că respectivul fond exercita o activitate economică în concurență cu societățile de asigurări (a se vedea Hotărârea Albany, citată anterior, punctele 81-84, Hotărârea Brentjens', citată anterior, punctele 81-84, și Hotărârea Drijvende Bokken, citată anterior, punctele 71-74).

113 Acesta este și cazul fondului de pensii ocupaționale în cauză în acțiunea principală.

114 Astfel, Fondul stabilește singur cuantumul contribuțiilor și prestațiilor și funcționează potrivit principiului capitalizării. Prin urmare, cuantumul prestațiilor furnizate de Fond depinde de rezultatele financiare ale investițiilor pe care le face și pentru care este supus, asemenea unei societăți de asigurări, controlului Camerei de supraveghere a asigurărilor.

115 Din aceste caracteristici, la care se adaugă, de asemenea, pe de o parte, faptul că medicii specialiști pot alege să își constituie pensia de referință la Fond sau la o societate de asigurări autorizată corespunzător și, pe de altă parte, competența acestuia din urmă de a acorda anumitor categorii de medici specialiști o dispensă de la afiliere în ceea ce privește celelalte elemente ale sistemului de pensie, rezultă că Fondul exercită o activitate economică în concurență cu societățile de asigurări.

116 Prin urmare, trebuie să se concluzioneze că un organism precum Fondul constituie o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

117 Lipsa unui scop lucrativ, precum și elementele de solidaritate invocate de Fond și de guvernele interveniente, nu sunt suficiente pentru a-i înlătura Fondului calitatea de întreprindere în sensul normelor tratatului referitoare la concurență (a se vedea Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 85, Hotărârea Brentjens', citată anterior, punctul 85, și Hotărârea Drijvende Bokken, citată anterior, punctul 75).

118 În mod sigur, urmărirea unei finalități sociale, elementele de solidaritate susmenționate, precum și restricțiile sau controalele referitoare la investițiile realizate de Fond pot face ca serviciul furnizat de acesta din urmă să fie mai puțin competitiv decât serviciul comparabil furnizat de societățile de asigurări. Cu toate că astfel de constrângeri nu împiedică activitatea exercitată de Fond să fie considerată drept o activitate economică, acestea ar putea justifica dreptul exclusiv al unui astfel de organism de a administra un sistem de pensii suplimentare (a se vedea Hotărârea Albany, citată anterior, punctul 86, Hotărârea Brentjens', citată anterior, punctul 86, și Hotărârea Drijvende Bokken, citată anterior, punctul 76).

119 Prin urmare, este necesar să se răspundă la prima întrebare că un fond de pensii, precum cel în cauză în acțiunea principală, care stabilește singur cuantumul contribuțiilor și al prestațiilor și funcționează potrivit principiului capitalizării, care a fost însărcinat cu administrarea unui sistem de pensii suplimentare, instituit de o organizație reprezentativă a membrilor unei profesii liberale, și la care afilierea a fost declarată obligatorie de către

autoritățile publice pentru toți membrii profesiei constituie o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat.

Cu privire la a treia întrebare

120 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolele 86 și 90 din tratat se opun ca autoritățile publice să confere unui fond de pensii dreptul exclusiv de a administra sistemul de pensii suplimentare al membrilor unei profesii liberale.

121 Rezultă din răspunsul la prima întrebare că, în ceea ce privește furnizarea pensiei de referință, Fondul constituie o întreprindere în sensul articolelor 85, 86 și 90 din tratat și că funcționează în concurență cu societățile de asigurări. Pentru această parte a sistemului de pensii suplimentare, Fondul nu deține, prin urmare, niciun drept exclusiv în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat.

122 În schimb, decizia autorităților publice de a declara obligatorie afilierea la Fond în ceea ce privește a doua parte a sistemului de pensie, care cuprinde mecanismul de indexare, drepturile de pensie retroactive, continuarea acumulării drepturilor de pensie fără plata contribuțiilor în caz de invaliditate și prestațiile suplimentare pentru urmași, implică, în mod necesar, să se acorde Fondului dreptul exclusiv de a recupera și de a administra contribuțiile plătite în vederea creării drepturilor menționate. Prin urmare, un astfel de fond ar trebui considerat drept o întreprindere investită de autoritățile publice cu drepturi exclusive în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat.

123 În aceste condiții, trebuie cercetat dacă Fondul deține o poziție dominantă pe o parte semnificativă a pieței comune.

124 Fondul și guvernul olandez susțin, în această privință că Fondul nu ocupă o poziție dominantă în sensul articolului 86 din tratat. Piața pensiilor suplimentare ale medicilor specialiști independenți cu domiciliul în Țările de Jos nu ar constitui o piață de servicii distinctă de cea a tuturor pensiilor suplimentare din acest stat membru.

125 Este suficient să se constate în această privință, astfel cum a arătat în mod corect Comisia, că faptul de a acorda Fondului dreptul exclusiv de a administra a doua parte a sistemului de pensii suplimentare ocupaționale ale medicilor specialiști cu domiciliul în Țările de Jos are drept consecință faptul că aceștia nu au posibilitatea de a încredința această parte a sistemului lor de pensii altui asigurător.

126 Prin urmare, Fondul deține monopolul legal de furnizare a anumitor servicii în materie de asigurări într-un sector profesional al unui stat membru și, astfel, pe o parte semnificativă a pieței comune. Astfel, acesta trebuie considerat ca ocupând o poziție dominantă în sensul articolului 86 din tratat (a se vedea Hotărârea din 10 decembrie 1991, *Merci convenzionali porto di Genova SpA, C-179/90, Rec.*, p. I-5889, punctul 14, și Hotărârea din 13 decembrie 1991, *GB-Inno-BM, C-18/88, Rec.*, p. I-5941, punctul 17).

127 Totuși, trebuie adăugat că simplul fapt de a crea o poziție dominantă prin acordarea unor drepturi exclusive în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat nu este, în sine, incompatibil cu articolul 86 din tratat. Un stat membru nu încalcă interdicțiile prevăzute de aceste două dispoziții decât în cazul în care întreprinderea în cauză este determinată, prin simpla exercitare a drepturilor exclusive care i-au fost conferite, să abuzeze de poziția sa dominantă sau în cazul în care aceste drepturi ar putea să creeze o situație în care această întreprindere

este determinată să comită un astfel de abuz (Hotărârea Höfner și Elser, citată anterior, punctul 29, Hotărârea din 18 iunie 1991, ERT, C-260/89, Rec., p. I-2925, punctul 37, Hotărârea Mercî convenzionali porto di Genova, citată anterior, punctele 16 și 17, Hotărârea din 5 octombrie 1994, Centre d'insémination de la Crespelle, C-323/93, Rec., p. I-5077, punctul 18, precum și Hotărârea din 12 februarie 1998, Raso și alții, C-163/96, Rec., p. I-533, punctul 27). Astfel cum rezultă de la punctul 31 din Hotărârea Höfner și Elser, citată anterior, o astfel de practică abuzivă contrară articolului 90 alineatul (1) din tratat există, în special, în cazul în care un stat membru conferă unei întreprinderi un drept exclusiv de a exercita anumite activități și creează o situație în care întreprinderea respectivă nu este în mod evident în măsură să satisfacă cererea de pe piață pentru acest gen de activități.

128 Or, nu rezultă din dosarul trimis de instanța națională, nici din observațiile scrise sau orale prezentate de Fond, de guvernele care au intervenit în procedură și de Comisie că Fondul ar fi determinat, prin simpla exercitare a dreptului exclusiv care i-a fost conferit, să abuzeze de poziția sa dominantă sau că prestațiile de pensie oferite de Fond nu ar corespunde nevoilor medicilor specialiști.

129 Este necesar să se remarce în această privință că domnul Pavlov și alții nu își manifestaseră dorința de a-și constitui pensia suplimentară la o societate de asigurări; aceștia pretindeau că nu aparțineau de Fond, ci de un alt fond de pensii ocupaționale, la care afilierea fusese declarată, de asemenea, obligatorie.

130 Prin urmare, trebuie să se răspundă la cea de a treia întrebare că articolele 86 și 90 din tratat nu se opun ca autoritățile publice să confere unui fond de pensii dreptul exclusiv de a administra sistemul de pensii suplimentare al membrilor unei profesii liberale.

Cu privire la cheltuielile de judecată

131 Cheltuielile efectuate de către guvernele olandez, elen și francez, precum și de către Comisie, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe asupra cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de Kantongerecht te Nijmegen prin Ordonanțele din 8 mai 1998, declară:

1) Articolele 5 și 85 din Tratatul CE (devenite articolele 10 CE și 81 CE) nu se opun deciziei autorităților publice de a declara obligatorie, la cererea unei organizații reprezentative a membrilor unei profesii liberale, afilierea la un fond de pensii ocupaționale.

2) Un fond de pensii, precum cel în litigiu în acțiunea principală, care stabilește singur cuantumul contribuțiilor și prestațiilor și funcționează potrivit principiului capitalizării, care a fost însărcinat cu gestionarea unui sistem de pensii suplimentare instituit de o organizație reprezentativă a membrilor unei profesii liberale și la care afilierea a fost declarată obligatorie de către autoritățile publice pentru toți membrii profesiei

constituie o întreprindere în sensul articolului 85 din tratat și al articolelor 86 și 90 din Tratatul CE (devenite articolele 82 CE și 86 CE).

3) Articolele 86 și 90 din tratat nu se opun ca autoritățile publice să confere unui fond de pensii dreptul exclusiv de a administra sistemul de pensii suplimentare al membrilor unei profesii liberale.

Rodríguez Iglesias
Sevón

Moitinho de Almeida
Schintgen
Puissochet

Kapteyn
Wathelet

Edward
Gulmann

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 12 septembrie 2000.

Grefier
R. Grass

Președinte
G. C. Rodríguez Iglesias